

(Verschenen in: Gebed als Verzet, Antwerpen 2003)

Gebed als verzet

Bijbelstheologische notitie bij het gebed

"Het gebed is als het ondergronds verzet, als een intelligente guerrilla", zo schrijft Miskotte in zijn onvolprezen 'De weg van het gebed'¹. Dit aspect van verzet blijft vaak onderbelicht wanneer het over het gebed gaat.

Manipulatiemiddel

Over het algemeen is onder invloed van mystieke tradities het gebed geworden tot een algemeen religieuze handeling van de naar binnen gekeerde mens. We zien dat in de diverse religieuze verschijningsvormen. Tegelijk kennen we het gebed als uitingsvorm van eigen godsdienstig/ideologische programma's. We horen hoe de Amerikaanse president, begeleid door televisiedominees, zijn politieke handelingen religieus legitimeert door toespraken te omlijsten met gebed. En in islamitische tradities weet men eveneens het gebed te hanteren als een gelikt manipulatiemiddel. Tegen de achtergrond van de diverse verschijningsvormen van het gebed komt daarom de vraag op naar het eigene van het gebed in de traditie van Tenach en Evangelie.

Antireligieus

Wanneer we met Miskotte ontdekken hoezeer we in de bijbel te maken krijgen met een 'antireligieus' document, kunnen we ons afvragen wat de religiekritische zin van het gebed dan is. Daartoe is het van belang ons te bepalen bij de grond van de bijbelse religiekritiek, bij datgene waaraan deze geheel eigensoortige kritiek ontspringt. In de verkondiging van profeten en apostelen is dat zonder twijfel datgene, of beter diegene waarvan zij getuigen, namelijk degene die eigenlijk helemaal niet past in het rijtje van de goden: JHWH, de verbondsgod van Israël. Als we bijvoorbeeld in Psalm 82 horen hoe deze Mensengod de vergadering van de grote goden van de volken verstoort, wordt duidelijk dat we in deze rebelse verschijning te maken krijgen met een radicale ontmaskering van de religie als instituut van onrecht: "Tot wanneer zullen jullie in onrecht richten en de boosdoeners aanzien en bevoordelen...?".

Kritiek op benauwende machten

In de verschijning van JHWH krijgen we te maken met een beweging die tegengesteld is aan de beweging van de algemeen menselijke religie. Bij JHWH gaat het niet om de mensendienst aan God, maar veeleer om zijn dienst aan mensen. Hij is degene die de arme opricht uit het slijk (Psalm 113), die neerdaalt om mensen te verhogen. In zijn verschijning gaat het om een regelrechte kritiek op machten die het menselijk leven bedreigen en benauwen. Tegen alle machten en herders in roept daarom de psalmist van Psalm 23: *JHWH* is mijn herder! En zegt de belijdenis van Israël: Hoor: *JHWH* is onze God (Deut. 6) en niemand anders!

De bijbel leert ons bidden

Nu, in het licht van de verschijning van deze Mensengod leert de bijbel ons bidden. We komen het op diverse schriftplaatsen tegen. Het gebed als uiting van

---

¹ K.H. Miskotte, De weg van het gebed, 's-Gravenhage 1977, 118. Aan het tiende hoofdstuk ontleen wij de titel van deze bijdrage

dank voor de geschonken bevrijding. Het gebed ook als plaats waar deze God wordt aangeklaagd. Het gebed waarin wordt gevloekt om het onrecht. Het gebed ook als plaats waar deze bevrijdergod wordt opgeroepen eens en voorgoed zijn oordeel te vellen over al die machten die menselijk leven onmogelijk maken. De op het eerste gezicht religieuze handeling van het gebed wordt in de bijbelse berichten met andere woorden in dienst genomen door de uiterst kritische afkondiging van de macht van de heer die knecht werd. Hiermee wordt het gebed in bijbelse zin tot een protest tegen de heersende machten die voorbij gaan aan de menslievende daden van de God van Israël.

Praxis

Opmerkelijk is de plaats waarop ook in het evangelie het gebed aan de orde wordt gesteld. Het is namelijk midden in de Bergrede (Matteüs 5-8). Temidden van die vaak vreemd klinkende en onmogelijke woorden van Jezus over de ware praxis, wordt er gebeden. Om te beginnen wordt het gebed dat Jezus de hoorders leert bidden afgezet tegen het religieuze gebed van de hypocrieten (6:5) die op de hoeken van pleinen staan te bidden om de eigen vroomheid ten toon te stellen. Zo zal het Messiaanse gebed niet zijn. Ook niet zoals het gebed van de heidenen (6:7), die bidden om hun eigen projecties te behagen. En laten we vooral niet denken dat de daden van deze God afhankelijk zouden zijn van ons bidden, hij weet immers al wat wij nodig hebben (6:8). Dat het nu net midden in die Bergrede moet gaan over het gebed is niet voor niets. Het is er uitdrukking van dat wij in het gebed te maken krijgen met een *daadkrachtig* gebeuren. Miskotte zegt: "Het is tekenend, hoezeer wij 'en masse' vervreemd zijn van het in de Schrift vanzelfsprekende, namelijk dat bidden slechts zeer tijdelijk een inwendig gebeuren is en bijna direct overgaat in een uitwendige vervulling"².

Een grandioos NEE

Dat er middenin die Bergrede wordt gebeden, geeft aan dat het gebed in bijbelse zin de grondslag is van alle Messiaanse daden. Niets innerlijks is er dat ook niet direct naar buiten toe gestalte krijgt. In het gebed wordt de daadwerkelijkheid van de Messias zelf present gesteld. Daarom begint het gebed dat Jezus zijn hoorders leert bidden ook met een driemaal 'uw': *uw* naam, *uw* koninkrijk, *uw* wil. Tegen een wereld waarin allerlei machten menen het eerste en laatste woord te hebben, klinkt in dit driemaal 'uw' een grandioos NEE. *Niet* de naam van knechtende krachten, *niet* het koninkrijk van de bezettende macht en *niet* de wil van het willekeurige lot, maar de naam en het koninkrijk en de partijdige wil van hem die zichzelf vernederd heeft om zijn mensen uit het knechtschap te leiden.

Het gebed van Paulus en Silas

Illustratief voor de wijze waarop het gebed in de bijbelse geschriften in dienst wordt genomen van een antireligieuze afkondiging van de NAAM van de Mensengod van Israël, is het gebed dat Paulus en Silas bidden in het boek Handelingen (16:25). Vastgezet in de binnenste kerkers omdat hun revolutionaire Messiaanse daden als hoogst bedreigend worden ervaren, bidden zij in de nacht en zingen zij Gods lof. Temidden van de gevangenschap klinkt hun bede. Een gebed dat geheel en al ingaat tegen de bestaande werkelijkheid van de binnenste kerker. Een gebed dat zich niet neerlegt bij de bestaande orde, maar dat als één groot verzet tegen alles in de bevrijdende daden van de God

---

² Miskotte, a.w., 45, 46

van Israël proclameert. Want waarvan zingen zij anders? Met de termen van het lijden, sterven en de opwekking van Jezus schildert de evangelist hun gang. In dit gebed grijpen zij vooruit op de bevrijdingswerkelijkheid van de Messias. Hun gebed is geen naar binnen gekeerde mystieke handeling, maar veeleer eenultieme daad van verzet tegen de bindende machten. De werkelijkheid waarop zij in hun bede vooruit lopen, dient zich als een opwekkingsgeschiedenis aan: er geschiedt een grote aardbeving en alle grondvesten van de gevangenis schudden, de kerkerpoorten openen zich en de boeien schieten los (26). Over het gebed als ondergronds verzet gesproken!

Teken van verzet

Wellicht is daarom ook dat gebedje dat wij als kinderen leerden bidden voor het eten nog niet eens zo gek. Misschien mag juist ook dat gebedje een teken van verzet zijn. In dat gebed brengen wij immers tot uitdrukking dat wij weigeren te geloven dat wij ons brood ontvangen uit de handen van onze broodheren. En daarom bidden we: geef *gij* ons het brood, uit uw hand ontvangen wij het.

Zo is het gebed dat de Schrift ons leert een gebed vol heimelijk verzet. Een instrument waarmee de Messiaanse gemeente, verbonden met heel de zuchtende schepping, tegen alles in, vooruitloopt op de bevrijdingswerkelijkheid van het geslachte bokje.

Ad van Nieuwpoort